

ԷՋԵՐ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՏՈՒԴԻԱՅԻ ԱՏԵՂԾՄԱՆ ՊԼԱՄՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՆԱԽՐԱ ՄԱԴՈՅԱՆ

Հոգվածը նվիրված է 1920-ական թվականների՝ Հայաստանի երաժշտական կյանքի կարևոր իրադարձություններից մեկին՝ Լենինականի երաժշտական ստուդիայի ստեղծմանը (1924թ.), որը շուտով դարձավ Լենինականի ու հարակից շրջանների երաժշտական դաստիարակության հիմնական օջախը, նաև՝ հանրապետությունում երաժշտական կադրերի պատրաստման կարևոր դարբնոց:

Հեղինակն անդրադառնում է ստուդիայի ստեղծման ու կայացման գործում կոմպոզիտոր Դանիել Ղազարյանի ավանդին:

Բանալի բառեր – Լենինականի երաժշտական ստուդիա, 1924թ., Դանիել Ղազարյան:

Լենինականում 1924-ի հունիսի 1-ին Դ.Ղազարյանի ջանքերով և անմիջական ղեկավարությամբ կազմակերպվում է առաջին երաժշտական օջախը՝ երաժշտական ստուդիան՝ դաշնամուրի, ջութակի, երգի, երաժշտության տեսության դասարաններով¹: Ստուդիայում գործել է նաև ժողովրդական գործիքների դասարանը:

Իր գործունեությունը Ստուդիան սկսեց 180 աշակերտներով², մինչդեռ ընդունվելու ցանկություն էին հայտնել շուրջ 700 երեխաներ: Նախնական քննությունից հետո մնում են 380-ը: Ցավոք, համապատասխան շենքի բացակայության և մասնագետ դասատուների սակավության պատճառով նորաստեղծ Ստուդիան ի գործու չէր ընդունել բոլոր ցանկացողներին, և աշնանը կատարված երկրորդ ստուգումից հետո մնում են 180-ը:

Ստուդիայում դասավանդելու են հրավիրվում Տ.Նալբանդյանը (երգ), Կ.Տեր-Ղուկասյանը (ջութակ), Ն.Գյանջումյանը (դաշնամուր), Վ.Ղազարյանը (ժողովրդական գործիքներ), Կ.Պապայանը (խմբական երգեցողություն) և ուրիշներ: Ստուդիայի դիրեկտոր է նշանակվում կոմպոզիտոր, խմբավար, երգիչ, մանկավարժ Դանիել Ղազարյանը, որը դասավանդում է նաև տեսական առարկաները³:

¹ **Մազմանյան Ռուզաննա**, Հայ երաժշտական կյանքի տարեգրություն, 1920-1945, Երևան, 1979, էջ 33:

² Տե՛ս **Տոնիկյան Արտակ**, Դանիել Ղազարյան, Երևան, 1977, էջ 37:

³ Նույն տեղում, էջ 37-38:

1924-ի հուլիսի 11-ին կայանում է Լենինականի երաժշտական ստուդիայի անդրանիկ երեկոն⁴:

Ստուդիայի ղեկավարությունը համագործակցում է Երևանի պետական կոնսերվատորիայի հետ. ռեկտոր Արշակ Ադամյանն ու կոմպոզիտոր Ալեքսանդր Սպենդիարյանը հաճախակի այցելում են Լենինական, ունենդրում աշակերտական համերգները, ցուցաբերում մեթոդական արժեքավոր օգնություն: Ստուդիայի գեղարվեստական խորհրդի աշխատանքներում ներգրավվում է Նիկողայոս Տիգրանյանը: Այսպիսով, երաժշտական ստուդիան դառնում է Լենինականի ու հարակից շրջանների երաժշտական դաստիարակության հիմնական օջախը, նաև՝ հանրապետությունում երաժշտական կադրերի պատրաստման կարևոր դարբնոց:

1926-ի փետրվարի 14-ին տեղի է ունենում Լենինականի երաժշտական ստուդիայի աշակերտների համերգը՝ լուսբաժնի դահլիճում: Ծրագրում ընդգրկվում են Կոմիտասի, Մ.Միրզոյանի և Դ.Ղազարյանի ստեղծագործությունները: Համերգի ընթացքում Դ.Ղազարյանի ղեկավարությամբ ելույթ է ունենում Ստուդիայի երգեցիկ խումբը: Համերգին մասնակցում են երգիչներ Մ.Լուսինյանը, Մ.Սեդմարը, Շ.Տալյանը:

Ստուդիային կից կազմակերպվում է քառաձայն երգեցիկ խումբ (ղեկ.՝ Կ.Պապայան), որը համերգներ է տալիս ինչպես Լենինականում, այնպես էլ Ղարաքիլիսայի և Արթիկի գյուղական սաների համար⁵, մանկական երգեցիկ խումբ (ղեկ.՝ Մ. Թամիրյան), ժողովրդական գործիքների անսամբլ (ղեկ.՝ Վ. Ղազարյան): Ստուդիայի կոլեկտիվները հայ ժողովրդական երգերից և կոմպոզիտորների ստեղծագործություններից կազմված համերգային ծրագրերով հանդես են գալիս բանվորական ակումբներում, կարմիրբանակայինների և երկաթուղայինների, գյուղական բնակչության համար: Բոլոր կոլեկտիվները մասնակցում են Շիր-Կանալի բացման արարողությանը: «Համերգն ընդունվեց օվացիաներով, - հետագայում հիշում է մանկական երգեցիկ խմբի ղեկավար Մ. Թամիրյանը, - և մեծ տպավորություն թողեց: Առաջին անգամ քառաձայն երգչախումբը երգեց Դանիել Ղազարյանի «Շիր-Կանալ» երգը Գուրգեն Մահարու խոսքերով, որը ջերմ ընդունելություն գտավ և հանդիսականների պա-

⁴ **Մազմանյան Ռուզաննա**, Հայ երաժշտական կյանքի տարեգրություն, 1920-1945, էջ 35:

⁵ Տե՛ս **Շեկունց Արկադի**, Դանիել Ղազարյան, Հայ խմբավար կոմպոզիտորները, Երևան, 1986, էջ 63:

հանջով կրկնվեց երեք անգամ»⁶: 1925-ին Լենինականում լույս է տեսնում Դ. Ղազարյանի «Շիրջրանցք» խմբերգը՝ գրված քառաձայն խառը խմբի համար:

Մանկական խմբի ջանքերով բեմադրվում են մանկական օպերաներ՝ Դ. Ղազարյանի «Հաղթված բազեն», «Գայլը», «Գիքորը», Ս.Մուրադյանի «Շունն ու կատուն»:

Լենինական քաղաքի և գյուղերի դպրոցներում երաժշտության դասավանդման վիճակը բարելավելու նպատակով Դ. Ղազարյանը կազմակերպում է երաժշտության դասատուների վերապատրաստման դասընթացներ:

Շարունակելով Երևանի կոնսերվատորիայի ավանդույթները՝ Դ. Ղազարյանը կազմակերպում է հայ կոմպոզիտորներին նվիրված համերգ-գրույցներ՝ դրանցում ներգրավելով պրոֆեսիոնալ կատարողների՝ Նիկողայոս Տիգրանյանին, Տիգրան Նալբանդյանին, Շարա Տալանին, Մարիաննա Սեդմարին և շատ ու շատ ուրիշների... Այդ շարքում 1927-ին Կարա-Մուրզայի մահվան 25-րդ տարելիցի առթիվ կազմակերպվում է երեկո, որտեղ Դ. Ղազարյանի ղեկավարությամբ երգեցիկ խումբը հանդես է գալիս Կարա-Մուրզայի խմբերգերի կատարմամբ⁷:

Բեթհովենի մահվան 100-րդ տարելիցի կապակցությամբ Դ. Ղազարյանը Լենինականի «Բանվոր» թերթի՝ 1927 թվականի ապրիլի 7-ի N 26 համարում տպագրում է «Բեթհովենի մահվան հարյուրամյակի մասին» հոդվածը⁸, իսկ «Երաժշտական ստուդիան նույնպես ամսիս 8-ին կազմակերպում է երաժշտական երեկո, նվիրված մեծ ուսուցչի մահվան հարյուրամյակին»⁹:

«Խորհրդային Հայաստան» թերթի՝ 1927թ. օգոստոսի 23-ի համարում տպագրվում է Ռուբեն Թերլեմեզյանի «Լենինականի յերաժշտական ստուդիայի մասին» ծավալուն վերլուծական հոդվածը, որտեղ հեղինակն անդրադառնում է Ստուդիայի ստեղծմանը. «Ժողովրդական և պրոլետարական երաժշտություն տարածելու նպատակով, Լուսժողկոմատի հանձնարարությամբ 1924 թվի հունիսի 15-ին Լենինականում բացվում է երաժշտական ստուդիա, որի համար վարիչ է հրավիրվում Դանիել Ղազարյանը, որն անմիջապես

⁶ **Տոնիկյան Արտակ**, նշվ. աշխ., էջ 39:

⁷ Նույն տեղում, էջ 40:

⁸ **Ղազարյան Դանիել**, Բեթհովենի մահվան հարյուրամյակի առթիվ, «Բանվոր», 7 ապրիլ, 1927:

⁹ Նույն տեղում:

անցնում է կազմակերպչական աշխատանքների»¹⁰: Հեղինակը նշում է, որ «Լենինականի երաժշտական ստուդիան այսօր էլ գտնվում է Լուսբաժնի հսկողության ներքո: Լուսբաժինը հաստատում է ստուդիայի աշխատակիցների հրավերն ու հեռացումը, ինչպես նաև հետևում է ստուդիայի տնտեսական և ուսումնական կյանքին: Ստուդիան առաջին իսկ օրից աշխատել է օրգանական կապ հաստատել ինչպես Երևանի կոնսերվատորիայի, այնպես և Թիֆլիսի և Բաքվի երաժշտական ստուդիաների հետ: Պետք է շեշտել, որ Բաքվի երաժշտական ստուդիան ցույց է տվել լայն աջակցություն, մասնավորապես Բաքվում կազմակերպված համերգների ընթացքում:

Ստուդիայի պարապմունքները կազմակերպվում են մի այնպիսի դպրոցական շենքում, որտեղ օրը երեք հերթի պարապմունքներ են լինում: Ապագայում ստուդիայի գործն ավելի լավ և ամուր հիմքերի վրա դնելու համար, անհրաժեշտ է այժմյանից մտածել ստուդիային առանձին շենք տրամադրելու հարցը:

Ստուդիան Լուսբաժնից նվեր է ստացել մի դաշնամուր, իսկ մի դաշնամուր էլ գնել է իր սեփական միջոցներից, ինչպես նաև մի երգեհոն և գրակաշնություն: Անհրաժեշտ է շեշտել, որ ստուդիան գործիքների կողմից աղքատ է, որի պատճառով առաջ են գալիս որոշ դժվարություններ: Ուսանողության ճնշող տոկոսը նույնպես չունի իր սեփական գործիքը, այնպես որ վարժություններն ու պարապմունքները կատարվում են ստուդիայում:

Թվում է, թե ստուդիայի ամենամեծ բացը այս է, որը պետք է աշխատել ամեն կերպ վերացնել: Ստուդիայի նվազախումբը բաղկացած է 16 հոգուց, կա նույնպես արևելյան թառիստների խումբ: Քաղաքի և շրջանի դպրոցների համար ստուդիան տվել է 5 պատրաստված երգեցողության և նոտագրության ուսուցիչներ: Երաժշտական ստուդիան 1928 թվին տալու է իր առաջին շրջանավարտները: Բացի ուսանողական փակ երեկոներից, ստուդիան իր երգեցիկ խմբով և նվագախմբերով մասնակցել է քաղաքական մի շարք տոների: Համերգներ են տվել ոչ միայն քաղաքում, այլև գավառներում: Երեք տարվա ընթացքում հասարակության համար տրվել է 41 համերգ:

Մինչ Երևանի պետական կոնսերվատորիան Կարա-Մուրզայի մահվան 25-րդ տարեդարձին անհասկանալի լուրջությամբ է պահում, Լենինականում կազմակերպվել է առանձին երեկույթ:

¹⁰ Թերլեմեզյան Ռ., Լենինականի երաժշտական ստուդիայի մասին, «Խորհրդային Հայաստան», 23 օգոստոսի, 1927:

Ստուդիայի վարիչը շաբաթական մի ժամ խոսում է հայ կոմպոզիտորների կյանքի և ստեղծագործությունների մասին՝ Թաշճյանից սկսած մինչև մեր օրերը: Սա նույնպես կարևոր հանգամանք է, որը մենք պարտավոր ենք ընդգծել»¹¹:

Ավարտելով իր ծավալուն հոդվածը՝ Ռ.Թերլեմեզյանն ընդգծում է Ստուդիայի կարևորությունն ու նրա գոյության անհրաժեշտությունը Լենինականում: «Որպեսզի հնարավոր լինի ստուդիայի աշխատանքները ամուր և հաստատուն հիմքերի վրա դնել, անհրաժեշտ է որ ստուդիան մտնի պետական բյուջեով պահվող հիմնարկների շարքը: Այլապես տնտեսական կրիզիսի մեջ ապրող Լենինականի ստուդիան միշտ էլ կանգնած կլինի փակվելու վտանգի առաջ»¹²:

1931թ. հունվարի 6-ին Լուսբաժնի դահլիճում կայանում է Լենինականի երաժշտական ստուդիայի այդ տարվա առաջին ուսանողական երեկոն:

«Այդ երեկոն նշանակալից էր նրանով, որ ստուդիան ցուցադրեց իր աշխատանքները և դրսևորեց իր ուսանողների ընդունակությունները: Այդ երեկոն մեր երաժշտական ստուդիայի հաշվետվությունն էր աշխատավորության առաջ:

Այդ երեկոյից պարզվեց, որ մեր երաժշտական ստուդիան ընկ. Դ.Ղազարյանի ղեկավարությամբ ձեռք է բերել զգալի նվաճումներ: Երգի, ջութակի, դաշնամուրի, ինչպես նաև փողավոր գործիքների դասատուները բավական աշխատանք են կատարել աշակերտության երաժշտական ուսուցման գործում: Այդ էին ապացուցում ստուդիայի ուսանողների ելույթները:

Ցանկալի է, որ երաժշտական ստուդիան հաճախ կազմակերպի նման երեկոներ:

Վերջում պետք է ասել, որ դահլիճում աղմուկ էր: Անհրաժեշտ է նման երեկոներ կազմակերպելիս ուժեղ կարգապահություն սահմանել»¹³:

Լենինականի երաժշտական ստուդիայի կայացման վերաբերյալ մեր համառոտ անդրադարձն ուզում ենք եզրափակել Դ.Ղազարյանի «Լենինականի (Ալեքսանդրապոլի) երաժշտական ստուդիան» հոդվածով, որտեղ նա մասնավորապես գրում է. «Լենինականի Ստուդիան հիմնեց 1924 թ. Յունիսի

¹¹ Նույն տեղում:

¹² Նույն տեղում:

¹³ Ա., Յերաժշտական ստուդիայի ուսանողական յերեկոն, «Բանվոր», 9 հունվարի, ուրբաթ, 1931:

1-ին երգի, ջութակի, դաշնամուրի, թեօրիայի, սոլֆեջիոյի և արևելեան գործիքների դասարաններով:

Սովորել ցանկացողների թիւն ուսումնական շրջանի սկզբում հասնում էր մօտ 500 հոգու, որոնցից ընդունեցին միայն 400 հոգի, համապատասխան շտատ չունենալու պատճառով: Ուսումը շարունակեց մինչև սեպտեմբերի 1-ը, որից յետոյ ստուդիան փակեց, նորից վերակազմելու նպատակով: Այս ժամանակաշրջանում կազմակերպեց վեց երաժշտական երեկոյ, որտեղ հանդես եկան ստուդիայի ուսանողները և դասատուները: Կարճ միջոցում ստուդիայի ուսանողութեան միջից վերացեց անգրագիտութիւնը:

1924թ. հոկտեմբերի 15-ին վերաբացեց Ստուդիան երգի (դասատու Տ.Նալբանդեան), ջութակի (Տեր-Ղուկասեան), դաշնամուրի (Գեանջումեան), թեօրիայի, հարմօնիայի, սօլֆեջիոյի (Դ.Ղազարեան), խմբերգի (Պապեան), սիմֆօնիկ օրկեստրի (Կոիլէնկօ) դասարաններով:

Ուսումնական տարւայ ընթացքում ուսանողների մէջ կատարեց զտում, որով ստուդիայում ընդունեցին 182 ուսանող-ուսանողուհիներ, որոնք համարեա թէ բոլորը պրօֆմիութեան անդամներ են կամ նրանց զաւակները: Ստուդիայի շուրջն է հաւաքել նաև քաղաքի և Ամիրկօմի (Ամերիկեան Կօմիտէ) դպրոցների երգ-երաժշտութեան դասատուները:

Ուսումնական շրջանում կազմակերպեց 8 ուսանողական փակ և բաց երեկոներ և Բանակումբում 4 համերգ երեկոյ՝ բանւորների համար: Տարւայ վերջին՝ տրեց ցուցադրական երեկոյ, որտեղ ցուցադրեց ուսանողութեան յառաջադիմութիւնը: Նոյն ժամանակաշրջանում տեղի ունեցաւ գեղխորհրդի նիստը Երևանի Պետ. Կօնսերվատօրիայի վերատեսուչ Արշ. Ադամեանի և երաժշտագետներ Ալ.Ապենդիարեանի ու Նիկ. Տիգրանեանի մասնակցութեամբ, որտեղ ընդունեց կօնսերատօրիայի և ստուդիայի ծրագրի միատեսակութիւնը, որով ստուդիան աւարտողները հնարաւորութիւն կ'ունենան առանց դժարութիւնների շարունակել կօնսերվատօրիայում:

Ինչպէս ստուդիան, նոյնպէս և ուսանողներից շատերը գուրկ են եղել անհրաժեշտ գործիքներից, որի հետևանքով սկզբնական շրջանում աշխատանքներն ընթացել են շատ մեծ դժարութիւններով. Ներկայումս այդ բացը մասամբ վերացած է: Առաջիկայ ուսումնական տարւայ համար Լուսբաժինը կազմել է նոր նախահաշիւ, որն ընդգրկում է 9500 ռ. գումար. դրանով ստուդիան դուրս գալով տնտեսական ծանր դրութիւնից՝ հնարավորութիւն կ'ունենայ

իր աշխատանքները կենտրոնացնելու ստույգիայի կրթականի շուրջը, որով կը գոհացնի ուսանողութեան երաժշտութեան պահանջը»¹⁴:

СТРАНИЦЫ ИЗ ИСТОРИИ ЛЕНИНАКАНСКОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ СТУДИИ

НАИРА МАДОЯН

Статья посвящена одному из важнейших событий в музыкальной жизни Армении 1920-х годов, а именно – созданию Ленинаканской музыкальной студии (1924), вскоре ставшей основным центром музыкального воспитания в Ленинакане и прилегающих районах, кузницей подготовки музыкальных кадров в республике в целом.

Автор дает оценку вкладу композитора Даниила Газаряна в создание и становление Студии.

Ключевые слова – Ленинаканская музыкальная студия, 1924 год, Даниел Газарян.

PAGES FROM THE HISTORY OF MUSIC STUDIO IN LENINAKAN

NAIRA MADOYAN

The article examines one of the most important events in the musical life of Armenia of the 1920s, namely – the foundation of the Music Studio in Leninakan (1924), which shortly became a major center for musical education in the city and the vicinal regions, a smithy for training music professionals in the Republic as a whole.

The author evaluates the composer Daniel Ghazaryan's contribution to the foundation and establishment of the Studio.

Key words – Music Studio in Leninakan, 1924, Daniel Ghazaryan.

¹⁴ **Ղազարյան Դանիել**, Լենինականի (Ալեքսանդրապոլի) երաժշտական ստուդիան: Հոդվածում զետեղված է երաժշտական ստուդիայի Գեղարվեստական խորհրդի նկարը, որտեղ պատկերված են Տիգրան Նալբանդյանը, Կար.Ղուկասյանը, Աննա Տեր-Գրիգորյանը, Դանիել Ղազարյանը, Նինա Գանջումյանը, Լևոն Ղոլթոնյանը, Յուլյա Քոսսաբաբյանը, Կր.Պապյանը, Միխ.Արլովը: